

Подарунок на іменини (скорочено)

Михайло Коцюбинський

Окологородний надзиратель Карпо Петрович Зайчик і його дружина Сусана мають єдиного сина Дорю. Батьки були далеко не тонкими натурами: Карпо Петрович усе "скрипів чобітьми", не можучи забути базарних лайок і гармидера відділку. Ці враження "ще клекотали у ньому, сердито ворушили губи і квадратове лице, налили кров'ю кулак, ще важчий од грубого персня".

Жінку, Сусану, він знайшов "в бурдеї, але потому вони законно звінчалися. Хіба з неї невірна жінка? Раз, правда..." І далі, сьорбаючи страву, почав згадувати, що не будь того нічного "випадку" Сусани з поліцмейстером, то кис би й досі в писарчуках...

Єдина відрада в сім'ї — їх десятирічний син Доря, жвавий, цікавий до життя хлопчик, який мав "дзвінкий хлоп'ячий голос".

Доря далекий від батькових кар'єристських страхів. Коли він розказує про те, що отримав п'ятірку по географії, про те, як "добре сьогодні нам'яли" віце-губернаторського сина, "аж кров носом пішла", батько тут же чітко розмірковує, як це позначиться на його кар'єрі, тож "почув холодок під мундиром". Батько згадав, яким він був щасливим, коли одного разу підсадив "паничика того у фаєтон, а от його Доря...". Дізнавшись, що віце-губернаторський син отримав двійку, Карпо пишається своїм розумним сином.

За розмовами під час вечері нарешті спливла інша тема — іменини Дорі. Матір Сусана підготувала для подарунку бляшаний пароходик, який сам ходить по помості. Але для Карпа Петровича це лише дитячі забавки. "Ет, чорт зна що..." — презирливо каже він. ... Тато вирішив зробити своїй дитині "подарунок на все життя": у день народження сина повести його на страту жінки (яка намагались вбити губернатора). Спочатку Сусана злякалась ідеї чоловіка, але згодом вона її захопила і вона навіть почала заздрити сину. Їй теж хотілося поїхати на повішення, але чоловік не погодився її брати.

Ранок почався чарівно-приємно. Доря, "теплий, золотистий, довгий на худих стегнах", вискочив з ліжка, милуючись пароходом. А тут ще батько таємничо каже про якусь поїздку замість походу в гімназію. Син щасливий, він не може уявити куди везе його батько. Він мріє, їдучи сонним містом, про всі чудеса світу, що належатимуть йому і віддчуває вдячність батьку за такий сюрприз.

Щоб "подарунок" був несподіваним, Карпо Петрович до останньої миті нічого синові не говорить.

Доря навіть трохи розчарувався, коли вони зупинилися під двома грушами. Батько пішов до яру, а Дорі сказав сховатися за грушами і спостерігати. Доря дового не міг зрозуміти, що то за дійство, і спочатку думає, що то молебень. Потім же, прозрівши через пояснення візника Семена, хлопчик розгублено запитує: "Як, зовсім повісять?" На що отримує роздратовану й жорстоку відповідь: "Не зовсім, а тільки доти, поки ноги

не перестануть дригати..."

Можна тільки уявити, що пережив Доря після почутого. І коли ця звичайнісінька дитина кидається до блідої жінки і в розпачі хапає її за ноги з криком: "Не треба!.." "Не дам!.. Не хочу!.." — це маленький протест проти жорстокості цього світу. Хлопчика не цікавить, чи винувата ця жінка і якою мірою, він намагається своїми руками припинити насильство над людиною! До того ж законне насильство. Але насильство залишається насильством, чи то воно законне, чи незаконне.

Дорю наказали вивести з яру, і батьку ледве вдалося відірвати його від ніг жінки. Поверталися сумно. Звісно, ні про яке порозуміння і просто дружбу між сином і батьком не могло бути й мови. Ореол батькової святості назавжди загинув в очах сина. Може статися все, що завгодно, але батько і син уже ніколи не будуть разом.

Батько дорогою додому спробував відволіктися. Думав то про виключення Дорі директором з гімназії, то про губернаторський гнів. А то уперто чіплявся за помічену ще вранці не підковану візником ногу коня: "Не підкував, стерво..."

Доря, повертаючись додому, сидів, "замкнувши ворожнечу у серці", злобно думаючи про батька. Згодом він починає звикатися з прийнятим рішенням і плекати мстиву думку: "Чекай, — думав він гірко про батька, — будеш ти знати, як я тобі повішусь... Заберусь на горище, здійму свій пояс, і ніхто не побачить..."

"Йому стало жалко себе. А може б, краще забити Якима? Прийде Яким до них на кухню і, як звичайно, засне на лаві. Тоді Доря візьме тихенько ножа, наточить... або ні, краще сокиру — і одрубає Якимові голову по самі плечі

Маленька пташка уперто літала над головою в Дорі. То підіймалась, то опускалася з писком і з дрібним тріпотінням коротких крил. Він зацікавився нею і довго стежив за її летом. Але раптом згадав свої іменини і легку руку, що так ніжно гладила його по головці, — і знову тихо заплакав.

"Будеш ти знати... ах, будеш ти знати, як я тобі повішусь..."

Крізь теплі сльози, важкі і великі, в яких все розпливалось, невиразно мелькали верби і телеграфні стовпи. Вони одривалися од землі, підіймалися вгору і тихо гойдалися... Раз в один бік, раз в другий..."